

Koliko in kaj berejo Slovenci?

Martin Žnideršič, Darka Podmenik, Gregor Kocijan: Knjiga in bralci IV. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, 1999, 160 strani.

Raziskovanje bralnih navad in kupovanja knjig ima v Sloveniji že dolgo tradicijo. Prva takšna raziskava je bila objavljena že leta 1974, ko je Gregor Kocijan objavil svoje izsledke v publikaciji z naslovom *Knjiga in bralci*. Leta 1980 je sledila *Knjiga in bralci II*, ki sta jo izdala Gregor Kocijan in Martin Žnideršič. Pri tretji raziskavi, objavljeni leta 1985 pod naslovom *Knjiga in bralci III*, so sodelovali štirje avtorji, in sicer sta se prejšnjima dvema pridružila še Darka Podmenik in Dimitrij Rupel. Potem pa je sledil premor, saj smo morali na izdajo *Knjiga in bralci IV* čakati celih štirinajst let. Knjiga prinaša rezultate projekta, ki je bil izveden v okviru raziskave Omnibus OB 986 v novembru in decembru 1998 v 128 krajih po Sloveniji. Anketiranih je bilo 1084 slovenskih gospodinjstev, v vsakem en član, starejši od 18 let, in sicer na osnovi reprezentativnega vzorca vseh slovenskih gospodinjstev. Dobljeni rezultati so primerljivi z ugotovitvami prejšnjih treh raziskav in so zato dober pokazatelj stalnic in sprememb odnosa Slovencev do branja in kupovanja knjig.

Anketirani so bili glede na število prebranih knjig v zadnjem letu razdeljeni v štiri razrede:

- *redni bralci* so v zadnjem letu prebrali več kot 20 knjig, tako je odgovorilo 10 % vprašanih,
- *bralci* so prebrali manj kot 20 knjig, takšnih je 25 %,
- *potencialni bralci* so prebrali 1 do 3 knjige, takšnih odgovorov je 21 %,
- *nebralci* pa niso prebrali nobene knjige in tako je odgovorilo 44 % anketirancev.

Čeprav se nam zdi delež nebralcev velik, avtorji raziskave opozarjajo, da podatki za obdobje dvajsetih let kažejo, da anketirani berejo več in pogosteje, deleži bralcev in rednih bralcev so se povečali, delež nebralcev pa je manjši. Socialna sestava bralcev glede na starost, izobrazbo, zaposlenost, višino dohodka, vrsto naselja in glede na posamezne slovenske regije kaže, da število prebranih knjig pomembno narašča z višjo izobrazbo in večjim dohodkom. Največji delež rednih bralcev je med študenti, regija z največ in najbolj rednimi bralci je osrednja Slovenija, tista z najmanj rednimi bralci in največ nebralci pa obalno-kraška. Kar tri četrtine zaposlenih je odgovorilo, da jih pri rednejšem branju ovirata služba in honorarno delo. Tudi tisti, ki v zadnjem letu niso prebrali nobene knjige, na prvo mesto postavljajo pomanjkanje časa, v čemer Gregor Kocijan vidi samo najudobnejši izgovor in opravičilo za nebranje, saj se v takšnem odgovoru verjetno skriva nezanimanje za knjigo oziroma pri vprašanem ni izražena potreba po knjigi, kar pa nadalje kaže, da ozaveščenost o pomenu knjige in o njeni potrebnosti ni naredila pomembnejšega koraka naprej.

Bralci se med seboj razlikujejo tudi glede na to, katere književne zvrsti berejo. Kar med 83 % bralcev je najbolj priljubljeno leposlovje, sledijo strokovne knjige in priročniki s 50 % bralcev, šolske knjige imajo 21 % bralcev, znanstvene knjige pa bere 15 % bralcev. Bralke preberejo več knjig na vseh področjih, izjema so le znanstvene knjige, najbolj opazna razlika med spoloma pa je pri leposlovju, saj to zvrst bere kar za 17 % več bralk kot bralcev. Glede na prejšnje raziskave je opazno povečanje zanimanja za znanstvene, strokovne in poljudnoznanstvene knjige, kar kaže na spremembe v vsebinski strukturi bralnih navad Slovencev, ki so se v 90. letih začeli zavedati

pomena dodatnega izobraževanja in usposabljanja. Kar 61 % bralcev leposlovja si knjigo izposodi v javni knjižnici, najmlajši bralci pa največ posegajo po knjigah iz domače knjižnice, ki je tako pomemben dejavnik pri prebujanju in razvijanju bralnih navad, zato je potrebno domače knjižnice spodbujati ter jih opremiti s čim več raznovrstnimi knjigami. Glede na tematsko in žanrsko razdelitev leposlovja so med 16 kategorijami zmagali romani in povesti z močno poudarjeno ljubezensko vsebino, glede na prejšnja leta so opazen vzpon naredili tudi potopisi, kriminalke in detektivke, močno pa je zdrknilo zanimanje za romane o drugi svetovni vojni ter romane in povesti o našem sodobnem življenju. Seveda so tu opazne velike razlike glede na izobrazbo, saj so tisti s končano visoko šolo postavili ljubezenske romane šele na 8.–10. mesto, prva tri mesta pa so zasedli življenjepisi velikih ljudi, zgodovinski romani ter spomini in pričevanja. Kljub temu je očitno, da je slovenski bralec v povprečju manj zahteven bralec, še zlasti če tematski in zvrstni lestvici dodamo merila, ki kažejo na to, kaj jih v leposlovju najbolj privlači, kjer so na prvih treh mestih napeta in razgibana zgodba, resnični življenjski problemi ter duhovitost in zabavnost leposlovnega dela, skratka, naletimo zopet na kategorije, ki niso tipične za umetniško literaturo.

Posebno poglavje je namenjeno raziskavi odnosa med knjigo in drugimi mediji, to so televizija, radio, računalnik, video in časopisi. Čeprav pogosto slišimo, da je televizija nadomestila branje knjig, pa statistični podatki dokazujejo, da med gledanostjo televizije in branjem knjig ni negativnega ali pozitivnega razmerja oziroma da gledanje televizije ne izključuje niti ne spodbuja branja. Večina rednih bralcev daje knjigi prednost pred televizijo, kar utemeljujejo z odgovori, da je knjiga bolj podrobna in natančna kot televizija, da knjiga prikaže zgodbo bolj zanimivo, da si z branjem ustvarjaš boljše predstave, omogoča več svobode, pri branju si bolj aktiven ipd. Presenetljiv je tudi podatek, da sta računalnik in video slabo razširjena, saj prvega ne uporablja 70 % vprašanih, drugega pa 77 %.

V primerjavi s prejšnjimi leti je raziskava pokazala velike premike v navadah kupovanja knjig na Slovenskem. V zadnjih dvajsetih letih je močno padlo zanimanje za nakup proznih literarnih del, in sicer je nakup del domačih avtorjev padel za 25 %, tujih pa za 23 %, tako da pri nakupih proznih del močno zaostajamo za kupci v tujih raziskavah. Povečalo pa se je zanimanje za nakup leksikonov, slovarjev, strokovnih knjig, knjig o hobijih ter knjig o osebnosti in duhovni rasti, medtem ko je kupovanje otroške in mladinske literature ves čas enako. Starostni profil slovenskega kupca je 31–50 let, v tej starosti ljudje kupujejo največ in skoraj vse zvrsti, prozna dela slovenskih avtorjev pa imajo največ kupcev v starostnem obdobju nad 61 let. Kot najpogostejši motiv za kupovanje knjig so vprašani navedli vseživljenjsko izobraževanje.

Ob koncu je opisan postopek vzorčenja, dodan je vprašalnik ter članek Martina Žnidaršiča o vplivu države na slovensko založništvo v obdobju 1945–1999, v katerem opozarja, da Slovenija nima strategije razvoja knjige.

Raziskava, objavljena pod naslovom *Knjiga in bralci IV*, prinaša številne statistične podatke o socialni strukturi in navadah slovenskih bralcev ter kupcev knjig, od katerih pa so zgoraj predstavljeni predvsem tisti, ki so povezani z bralci leposlovja. Izsledki so v knjigi prikazani na pregleden način s pomočjo tabel in grafikonov ter primerjavami iz prejšnjih raziskav in izkušnjami podobnih raziskav v tujini. Avtorji so dobljene podatke predstavili na razumljiv in čustveno nevtralen način, saj je njihovo pisanje osredotočeno predvsem na prikaz statističnih rezultatov, ne pa tudi njihovo ovrednotenje, interpretacijo razmer ter iskanja razlogov za takšno stanje. Tako na nekaterih mestih pogrešamo navedbo možnih razlogov, zakaj npr. je število kupcev proznih del tako padlo ali zakaj je odstotek dnevnega gledanja televizije manjši, želeli pa bi si tudi več nasvetov in pozivov odgovornim osebam, pa naj bodo to starši, šolstvo, ministrstva ..., saj stanje gotovo ni zadovoljivo, kajti v marsičem zaostajamo za evropskim povprečjem. Dobljeni rezultati pa so ponekod optimistični, s presenečenjem lahko prebiramo, kako dobro znajo npr. anketiranci analizirati prednosti knjige pred televizijo, vendar pa je našega navdušenja kmalu konec, ko opazimo, da so na to vprašanje odgovarjali le tisti, ki na leto preberejo več kot deset knjig, takšnih pa je bila največ tretjina vprašanih, zato je škoda, da niso imeli možnosti odgovarjati tudi tisti, ki

knjig sploh ne berejo, saj bi njihovi odgovori dali precej drugačno sliko. Zastavlja se nam vprašanje, v kolikšni meri so anketiranci zmožni pravilno oceniti količinske podatke, npr. koliko časa tedensko gledajo televizijo, saj je številka glede na posameznikove splošne občutke precej drugačna, kot če bi si npr. sproti zapisovali vse pred televizijo preživete ure. Pomisleke imamo tudi ob razmišljanju, koliko so odgovori zanesljivi in koliko anketiranci nevede prilagodijo dejansko resnico pričakovanjem in splošnemu mnenju družbe. Naj kot primer različnih ocen navedemo odnos bralcev do knjig o osebnosti in duhovni rasti: to novo zvrst literature bere 6 % bralcev, kar se nam bo glede na vsakodnevno izkušnjo zdelo malo, še posebej, ko med naslovi del, ki so jih anketiranci prebrali kot zadnjo knjigo, opazimo presenetljivo veliko naslovov, ki kažejo na ta tip literature; proti koncu raziskave pa zasledimo drugačen podatek, in sicer, da takšne knjige kupuje 13 % anketirancev, če pa bi povprašali slovenske založbe, bi verjetno dobili spet drugačno številko. Problema so se zavedali tudi avtorji raziskave, so pa na to opozorili le enkrat, ko na 75. strani Martin Žnideršič zapiše, da bi odgovore lahko preverjali le s poglobljeno kontrolo posameznih vprašanj, ki pa je zaradi finančnih težav v raziskavo niso mogli vgraditi. Kljub pomislekom in manjšim odstopanjem rezultati prepričljivo kažejo, da je trend branja in kupovanja knjig med Slovenci usmerjen v poljudnoznanstvene knjige, v katerih pridobivajo dodatna vedenja, ter v branje lahke literature za razvedrilo, medtem ko ima zahtevnejše, umetniško leposlovje vse manj privržencev. Publikacija *Knjiga in bralci IV* je tako pomemben prispevek k poznavanju in načrtovanju bralnih navad, saj je marsikateri objavljeni podatek razveseljiv, marsikateri presenetljiv, še več pa je takih, ki kličejo po ponovnem razmisleku vprašanja, koliko in kaj beremo Slovenci.

Mateja Pezdirc Bartol

Filozofska fakulteta v Ljubljani